

ГАЛИНА ГРИМАШЕВИЧ

**ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ
МОРФЕМОЛОГІЇ І ДЕРИВАТОЛОГІЇ**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ**

ГАЛИНА ГРИМАСHEВИЧ

**Інструктивно-методичні рекомендації
до практичних занять із
Морфемології і дериватології**

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 035 Філологія

Предметна спеціальність –

Спеціалізація 035.01 українська мова та література

Освітня програма Українська мова та література

ННІ філології та журналістики

Житомир – 2023

ББК 81.411.1-21
Г 84
УДК 811.161.2(02)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 19 від 27 жовтня 2023 року).*

Рецензенти:

Кучерук О. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови та методики її навчання Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Тищенко Т. М., кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Плечко А. А., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Поліського національного університету.

Гримашевич Г. І. Інструктивно-методичні рекомендації до практичних занять із Морфемології і дериватології. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 56 с.

В інструктивно-методичних рекомендаціях до практичних занять з морфемології і дериватології запропоновано перелік тем та теоретичних питань до них, домашніх завдань для здобувачів освіти, питання для самоконтролю, питання на залік, теми рефератів, зразок підсумкової модульної контрольної роботи, схеми морфемного та словотвірного розборів, індивідуальні завдання.

З огляду на практичну спрямованість курсу до кожної теми подаємо практичні завдання, виконання яких сприятиме виробленню вмінь і навичок із морфемології і дериватології сучасної української літературної мови, необхідних для фахової підготовки майбутніх філологів.

81.411.1-21

©Гримашевич Г.І., 2023
© Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2023
УДК 811.161.2(02)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Освітній компоненті „Морфемологія і дериватологія” належить провідне місце в системі лінгвістичних дисциплін, які вивчають філологи.

Завдання курсу – на основі здобутків сучасного мовознавства забезпечити фахову підготовку з сучасної української літературної мови, допомогти студентам практично оволодіти її літературними нормами, сформувані в них міцні навички культури писемного й усного мовлення.

Мета вивчення освітньої компоненти: формування в майбутніх філологів системи лінгвістичних знань із морфемології та дериватології сучасної української літературної мови, вироблення в них чітко сформованих умінь і навичок вільного застосування теоретичного матеріалу на практиці, поглиблення й закріплення у свідомості студентів набутих раніше знань про природу української мови, формування в майбутніх філологів творчого підходу до вивчення мовних явищ, вироблення навичок самостійної дослідницької роботи, вироблення в здобувачів вищої освіти чітко сформованих умінь і навичок вільного володіння нормами літературної мови.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

1. Забезпечити фахову підготовку філологів із морфемології і дериватології сучасної української літературної мови на основі здобутків традиційного та сучасного мовознавства.
2. Дати студентам глибокі теоретичні знання, виробити практичні навички аналізу морфемних та словотвірних одиниць, допомогти оволодіти літературними нормами сучасної української літературної мови.
3. Сформувані в студентів міцні навички культури писемного й усного мовлення, розширити лінгвістичний світогляд завдяки опрацюванню альтернативних теорій мовознавців.
4. Формувати засобами морфемології та дериватології сучасної української літературної мови критичне мислення, соціальні навички (soft skills) студентів.

У процесі вивчення морфемології і дериватології здобувачі вищої освіти повинні орієнтуватися в таких теоретичних питаннях:

- *розрізнення понять морфеміка (морфемікон) та морфемологія;
- *морфема як мінімальна значуща частина у структурі слова;
- * коренева морфема;
- *кореневі й афіксальні морфемі, функціональні відмінності між ними;
- *вільні та пов'язані кореневі морфемі (радиксоїди);
- *типи афіксальних морфем: префікс, суфікс і закінчення;
- *матеріально виражені та нульові морфемі;
- *поняття про інтерфікс, інфікс, конфікс, постфікс, уніфікс, трансфікс, амбіфікс;
- *поділ афіксів на словотворчі та формотворчі;
- *основні закономірності сполучуваності морфем у межах слова;
- *морфи як варіанти однієї і тієї ж морфемі;
- *продуктивні та непродуктивні афікси;
- *поняття про основу слова;

- *ознаки непохідної та похідної основи;
- *основні зміни в морфемній структурі слова: опрощення, перерозклад, ускладнення, декореляція;
- *завдання та принципи морфемного аналізу слова;
- *словотвір як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації;
- *твірна основа та словотворчий формант;
- *типи формантів;
- *словотвірний тип, словотвірне значення, словотвірна модель;
- *способи творення слів у сучасній українській літературній мові;
- *традиційна класифікація способів творення (різновиди морфологічного та неморфологічного способів творення) та класифікація за основним видом твірних формантів;
- *словотвір як джерело збагачення лексичного складу української мови;
- *завдання та принципи словотвірного аналізу слова;
- *морфемна та словотвірна лексикографія.

Здобувачі освіти повинні знати:

- предмет, об'єкт і завдання освітньої компоненти „Морфемологія і дериватологія”;
- зміст термінів „морфеміка”, „морфемікон”, „морфемологія”;
- зміст термінів „морфема”, „морф”, „аломорф”;
- відмінність термінів „аломорф” та „варіант морфеми”;
- типи морфем, наявних у слові;
- класифікації морфем за місцем у слові відповідно до кореня; за функцією; за наявністю / відсутністю звукового показника; за ступенем повторюваності; за частотою використання в ролі словотворчих засобів; за ступенем подібності семантики; за обсягом семантики; за походженням тощо;
- ознаки кожної морфеми;
- основу слова та її характеристику;
- основні зміни в морфемній структурі слова;
- значення кожного терміна, що стосується морфеміки;
- визначення словотвірного типу, словотвірного значення, словотвірної моделі, словотвірного гнізда, словотвірного ланцюжка;
- різні підходи до класифікації способів творення;
- суть кожного способу творення;
- зміст термінів, які стосуються словотвору;
- особливості та послідовність виконання морфемного і словотвірного аналізів слова.

Здобувачі освіти повинні вміти:

- розрізняти типи морфем;
- визначати функції морфем;
- визначати варіанти морфем;
- визначати афікси в словах;
- виділяти вільні та зв'язані кореневі морфеми;
- добирати спільнокореневі слова;
- утворювати форми слова;
- розмежовувати слова з омонімічними коренями;
- розрізняти словотворчі та формотворчі афікси;

- аналізувати морфеми в їх головних виявах і визначати їх модифікації;
- визначати та характеризувати основу слова;
- розрізняти основи похідні й непохідні;
- розрізняти змінювані й незмінювані слова;
- визначати історичні зміни в морфемній структурі слова та аналізувати їх;
- виконувати повний морфемний аналіз слова;
- розрізняти слова похідні (мотивовані) й непохідні (немотивовані);
- розрізняти традиційну та сучасні класифікації способів творення;
- розрізняти види формантів;
- визначати словотворчий засіб;
- добирати похідні слова для підтвердження певного способу творення;
- будувати словотвірний ланцюжок, словотвірне гніздо;
- визначати способи творення;
- розмежовувати способи творення;
- виконувати повний словотвірний аналіз слова;
- розрізняти морфемний та словотвірний аналізи;
- користуватися морфемними та словотворчими словниками.

Логіка і структура освітньої компоненти „Морфемологія і дериватологія” та передбачені цією програмою підходи й методи вивчення матеріалу покликані сприяти підготовці майбутніх філологів до подальшого сприйняття лінгвістичного матеріалу та формування в майбутньому фахової компетенції. Для дотримання чіткої послідовності під час виконання морфемного та словотвірного аналізів запропоновано їхні схеми.

Підготовка до практичних занять передбачає опрацювання теми за запропонованими запитаннями, які було розглянуто на лекції (див.: Гримашевич Галина. Морфемологія і дериватологія (курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти). Житомир, 2023. 156 с.).

Алгоритм підготовки

- Визначте алгоритм підготовки (мають бути розглянуті всі питання, запропоновані в плані заняття).
- Візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені в списку основної літератури, чи скористайтесь курсом лекцій. У процесі підбору літератури можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітними, предметними, систематичними) або зазначеним вище курсом лекцій.
- Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання заняття.
- Прочитайте ці розділи.
- Складіть план (простий чи складний) відповіді на кожне питання.
- Визначте основні поняття, які ви повинні засвоїти.
- Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.
- Для кращого запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці до прочитаного матеріалу.
- Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями можете звернутися на консультації до викладача.

Виконання практичних завдань передбачає виконання запропонованих завдань, передбачених робочою програмою з дисципліни.

Методичні рекомендації підготовки до практичних занять:

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання, користуючись курсом лекцій (Гримашевич Галина. Морфемологія і дериватологія (курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти). Житомир, 2023. 156 с.) чи літературою з основного та додаткового списку літератури, поданого до курсу лекцій.

2. Виконати запропоновані практичні завдання. Для перевірки правильності виконання практичних завдань користуйтеся словниками та іншою довідковою літературою (з морфемології – с. 6–13; із дериватології – с. 90–104 із курсу лекцій).

3. Дати відповіді на питання для самоконтролю.

4. Визначити проблемні питання, з якими необхідно звернутися на консультації до викладача.

Схеми морфемного та словотвірного аналізів представлено з урахуванням праць сучасних дослідників, а також з огляду на навчальний посібник Богдана М. М., Власенка В. В., Конторчук Г. К. „Сучасна українська мова. Лексичний, фонетичний і граматичний аналізи” (Житомир, 2001).

Підготовка до підсумкової модульної роботи (ПМР) передбачає узагальнення та систематизацію знань з освітньої компоненти „Морфемологія і дериватологія” і включає теоретичний, практичний та тестовий блоки завдань.

Алгоритм підготовки

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР.
- Підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в інструктивно-методичних матеріалах до модуля або курсу).
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- Визначте рівень знань із кожного питання.
- Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до семінарських і практичних занять та виконання практичних завдань до практичних і лабораторних занять.
- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання, у разі потреби виконайте практичне завдання.

Примітка. Під час виконання завдань, винесених на самостійне опрацювання, Ви можете звертатися за консультацією до викладача. Про час проведення консультацій повідомляє викладач. Теми, які в повному обсязі винесено на самостійне опрацювання, та індивідуальні завдання студент має здати викладачеві на консультації, дату проведення якої повідомляє викладач.

Структура освітньої компоненти

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі				
		Лекції	Практичні/Семинарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття		Лекції	Практичні/Семинарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль I. Морфемологія і дериватологія сучасної української літературної мови												
Тема 1. Морфемологія. Морфема як мінімальна значуща частина у структурі слова.	11	1	2	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Типи афіксальних морфем.	20	2	4	-	14	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Поняття про основу слова.	10	2	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Історичні зміни в морфемній структурі слова	7	1	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Дериватологія (словотвір) як учення про творення слів	12	2	2	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Класифікації способів словотворення в сучасному українському мовознавстві.	12	2	2	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Способи словотворення в сучасній українській літературній мові.	18	2	6	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 1	90	12	22	-	56	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	90	12	22	-	56	-	-	-	-	-	-	-

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Морфемологія. Морфема як мінімальна значуща частина у структурі слова. Типи морфем. Морфи як варіанти морфеми. Поняття про корінь. Первинні та вторинні корені. Вільні та пов'язані кореневі морфеми.	4
2.	Типи афіксальних морфем. Поділ афіксів на словотворчі та формотворчі. Поняття про змінювані та незмінювані слова; флексія; матеріально виражена та нульова флексія.	4
3.	Поняття про основу слова. Критерії похідності та непохідності основи. Характеристика основи.	4
4.	Історичні зміни в морфемній структурі слова (опрощення, ускладнення, перерозклад, декореляція).	2
5.	Дериватологія (словотвір) як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації. Поняття про словотвірний тип, словотвірне значення, словотвірну модель. Твірна основа та твірне слово. Поняття про словотворчий формант. Типи формантів.	2
6.	Класифікації способів словотворення в сучасному українському мовознавстві.	2
7.	Способи словотворення в сучасній українській літературній мові.	4

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 1–2 (4 год.)

ТЕМА: МОРФЕМОЛОГІЯ. МОРФЕМА ЯК МІНІМАЛЬНА ЗНАЧУЩА ЧАСТИНА СЛОВА. КОРІНЬ

1. Тотожність понять морфеміка та морфемікон, відмінність між термінами морфеміка та морфемологія.
2. Об'єкт, предмет і завдання морфемології.
3. Зв'язок морфеміки з іншими лінгвістичними дисциплінами (фонетикою, фонологією, морфонологією, морфологією, стилістикою).
4. Морфема як мінімальна значуща частина у структурі слова. Типи морфем.
5. Морфи як варіанти морфеми.
6. Поняття аломорфа.
7. Повні та неповні варіанти морфем.
8. Функціональні відмінності між кореневими й афіксальними морфемами.
9. Поняття про корінь. Первинні та вторинні корені. Вільні та пов'язані (зв'язані) кореневі морфеми.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДОМАШНЬОЇ РОБОТИ

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Дати відповіді на питання для самоконтролю:

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У якому співвідношенні перебувають поняття морфеміка і морфемікон, морфеміка і морфемологія?
2. Аргументуйте вибір терміна на позначення розділу мовознавства.
3. Що є предметом вивчення морфемології?
4. Обґрунтуйте закономірність виділення морфемології як окремого розділу мовознавчої науки.
5. Які завдання ставить перед собою морфемологія?
6. У чому полягає зв'язок морфеміки з фонетикою?
7. У чому полягає зв'язок морфеміки з фонологією?
8. У чому полягає зв'язок морфеміки з морфонологією?
9. У чому полягає зв'язок морфеміки з морфологією?
10. У чому полягає зв'язок морфеміки зі стилістикою?
11. Якому вченому належить термін „морфема”?
12. Дайте визначення морфемі і назвіть її основні ознаки.
13. Хто є автором терміна „морф”?
14. Аргументуйте взаємозв'язок морфемі та морфа.
15. Що таке аломорф?
16. Дайте визначення варіанта морфемі.
17. Чи тотожні поняття аломорф та варіант морфемі?
18. Як ви розрізняєте повні та неповні варіанти морфем?
19. За якими ознаками відбувається класифікація морфем?
20. Аргументуйте поділ морфем на обов'язкові та факультативні.
21. Доведіть правильність твердження, що корінь є обов'язковою морфемою.
22. Дайте визначення кореня, укажіть його основні ознаки.
23. Які корені називаються вільними?
24. Які корені називаються зв'язаними?
25. Які корені називаються етимологічними (первинними)?
26. Які корені називаються сучасними (вторинними)?
27. Як ви розрізняєте поняття „спільнокореневі слова” та „форми слова”?
28. Чи завжди графічне зображення і фонетичне звучання кореня в слові однакове?
Доведіть це на прикладах.
29. Наведіть приклади синонімічних коренів.

3. Визначте кореневі морфемі в словах:

Косити, кошу, косіння, сінокіс, косьба, косар; колиска, колихати, колишу, заколиханий; око, в оці, окуліст, оченята, вічко, віченьки.

4. Наведіть морфи, в яких можуть реалізуватися кореневі морфемі:

Нес- (нести): _____.

Дух- (дух): _____.

Крик- (крик): _____.

Стіл- (стіл): _____.

5. Визначте, які кореневі, префіксальні та суфіксальні морфи є аломорфами.

Поясніть причини звукозмін, якими викликана поява аломорфів:

Лежати, ліг, ложе, у ложі, лягти, ляжу; рік, у році, роки, річний, річниця, роковини; зносити, спитати, зіп'ястися, зомліти; ніжка, на ніжці, ніжок; радість, радості.

6. Знайдіть варіанти морфем у словах:

На синьому, синя, на синім, синюватий, синяя; малесенькеє, малюсіньке, маленьке, на маленькім, малісіньке, маленькеє, на маленькому.

7.

3. Підібрати до поданих слів спільнокореневі:

Жовтий

Вечір

4. Утворити форми слів від запропонованих слів:

Вечеряти

Зустріч

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ В АУДИТОРІЇ

1. Розглянути теоретичні питання з теми.

2. Виконати вправи 145, 149 (Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. К., 1995. 284 с.).

3. Користуючись „Словником українських морфем” Л. М. Полюги, визначити корені у всіх повнозначних словах. З’ясувати їх вільність / зв’язаність. Аргументувати відповідь:

Легкі шляхи долати не цікаво,

Гірська стежинка ліпша від доріг,

Хтось прагне влади, інший хоче слави,

А я натхнення кличу на поріг.... (Марія Бойко).

4. Зі Словника української мови (в 11 томах) виписати 10 слів із зв’язаними коренями:

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 3–4
ТЕМА: МОРФЕМОЛОГІЯ
ТИПИ АФІКСАЛЬНИХ МОРФЕМ

1. Типи афіксів за місцем у слові відповідно до кореня (префіксальні, постфіксальні).
2. Типи афіксів за функцією (словотворчі, формотворчі, словозмінні).
3. Типи афіксів за наявністю / відсутністю звукового показника (субстанціальні, нульові).
4. Типи афіксів за ступенем повторюваності (регулярні, нерегулярні).
5. Типи афіксів за частотою використання в ролі словотворчих засобів (продуктивні, непродуктивні).
6. Типи афіксів за походженням (питомі, запозичені).
7. Типи афіксів за ступенем подібності семантики (синонімічні, антонімічні, омонімічні).
8. Типи афіксів за обсягом семантики (однозначні, багатозначні).
9. Типи афіксальних морфем відповідно до місця розташування (префіксальні та постфіксальні).
10. Префікс.
11. Суфікс. Поняття морфемного шва.
12. Афіксоїди як особливий тип морфем. Префіксоїди. Суфіксоїди.
13. Явище інтерфіксації.
14. Постфікс.
15. Проблема конфіксів у науковій літературі.
16. Інфікс.
17. Інші афікси (уніфікс, амбіфікс, трансфікс).
18. Поняття про змінювані та незмінювані слова.
19. Флексія. Матеріально виражена та нульова флексія.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДОМАШНЬОЇ РОБОТИ

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Дати відповіді на питання для самоконтролю:

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що означає термін „афікс”?
2. За якими ознаками відбувається класифікація афіксів?
3. Як поділяються афікси за місцем у слові відповідно до кореня?
4. Як поділяються афікси за функцією?
5. Які афікси називаються словотворчими?
6. Які афікси називаються граматичними?
7. На які типи поділяються граматичні афікси?
8. Які афікси називаються формотворчими?
9. Які афікси називаються словозмінними?
10. У чому полягає відмінність між словотворчими та формотворчими афіксами?
11. Назвіть афікси, які вчені відносять до словотворчих.
12. Назвіть афікси, які вчені відносять до формотворчих.
13. Як поділяються афікси за наявністю / відсутністю звукового показника?
14. Які афікси називаються субстанціальними?
15. Які афікси називаються нульовими?

16. Які типи афіксів можуть бути нульовими?
17. Як поділяються афікси за ступенем повторюваності?
18. Які афікси називаються регулярними? Наведіть приклади.
19. Які афікси називаються нерегулярними? Наведіть приклади.
20. Як поділяють афікси за частотою використання в ролі словотворчих засобів?
21. Які афікси називаються продуктивними? Наведіть приклади.
22. Які афікси називаються непродуктивними? Наведіть приклади.
23. Як поділяють афікси за походженням?
24. Які афікси називаються питомими? Наведіть приклади.
25. Які афікси називаються запозиченими? Наведіть приклади.
26. Як поділяють афікси за ступенем подібності семантики?
27. Які афікси називаються синонімічними? Наведіть приклади.
28. Які афікси називаються антонімічними? Наведіть приклади.
29. Які афікси називаються омонімічними? Наведіть приклади.
30. Як поділяють афікси за обсягом семантики? Наведіть приклади.
31. Які афікси називаються однозначними? Наведіть приклади.
32. Які афікси називаються багатозначними? Наведіть приклади.
33. Дайте визначення і характеристику префікса.
34. Дайте визначення і характеристику суфікса.
35. Наскільки поширені в українській мові слова з іншомовними префіксами та суфіксами? Чим зумовлене активне використання таких слів у мовленні? У яких сферах спілкування вони вживаються найчастіше?
36. Дайте визначення і характеристику афіксоїда.
37. Дайте визначення і характеристику префіксоїда.
38. Дайте визначення і характеристику суфіксоїда.
39. Чому афіксоїди називають особливим типом морфем?
40. Назвіть відмінності між афіксоїдами та афіксами.
41. Дайте визначення і характеристику інтерфікса.
42. Хто вперше описав явище інтерфіксації?
43. Яка основна функція інтерфіксів?
44. Чим відрізняються погляди науковців на інтерфікс?
45. Дайте визначення і характеристику постфікса.
46. Яку кількість постфіксів називають мовознавці?
47. Що таке постфіксоїди?
48. У чому полягає проблема конфіксів у науковій літературі?
49. Дайте визначення і характеристику конфікса.
50. Які ще терміни на позначення цього афікса ви знаєте?
51. Що є доказом неподільності, нерозривності суфікса і префікса у словах на зразок *співбесідник*, *співвітчизник*?
52. Дайте визначення і характеристику інфікса.
53. Чи доречно в українській мові виділяти інфікси? Відповідь аргументуйте прикладами.
54. Дайте визначення і характеристику уніфікса.
55. Дайте визначення і характеристику амбіфікса.
56. Дайте визначення і характеристику трансфікса.
57. Чим змінюване слово відрізняється від незмінюваного?
58. Наведіть приклади незмінюваних слів. Відповідь аргументуйте.

59. Яка морфема є обов'язковою (крім кореня) для кожного змінюваного слова? Чому?
60. Дайте визначення і характеристику флексії.
61. Яка флексія називається матеріально вираженою? Наведіть приклади.
62. Яка флексія називається нульовою? Наведіть приклади.

3. Виписати з 11-томного словника української мови 15 слів із зменшено-пестливими та згрубілими суфіксами.

4. Із творів художньої літератури виписати текст (5 речень), визначити флексії у всіх змінюваних словах.

5. Виписати з орфографічного словника 10 слів із запозиченими афіксами.

6. Виписати з художньої літератури уривок (8 речень), визначити в 10 повнозначних словах словотворчі та формотворчі афікси.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ В АУДИТОРІЇ

1. Виконати вправи 148 (письмово), 148, 150, 154, 155, 156 (усно) (Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – 284 с.).

2. Визначити в поданих словах префіксальні морфемі. З'ясувати їх значення: *присісти, роз'яснення, розшук, стиха, пагорб, правнук, підзаголовок, несмак, переддень, докупити, проколоти, обікрати, позавчора, донині, прірва, віддати, антициклон, аморальний, проамериканський, антидемократичний, реорганізація.*

3. Визначити в поданих словах суфіксальні морфемі. З'ясувати їх значення: *рукавичка, селянський, успішність, екзаменатор, сіяч, рятувальник, заручини, касир, бандурист, яблуневий, ворожба, сідло, весельце, хитрючий, худюсінський, страшний, рідко, телефонувати, білити, сяючий, знаючи.*

4. Визначити в поданих словах конфіксальні морфемі. З'ясувати їх значення: *підсніжник, заморський, підфарник, перешийок, безрукавка, безвітряний, озвучити, міжзоряний, супутник, висвітлити, осиротити, видолинок, суглинок.*

5. Визначити в поданих словах інтерфікси. З'ясувати їх роль у морфемній структурі слова: *Сочинський, паровоз, життєпис, купейний, вчорашній, шосейний, задеснянський, тутешній, житейський, торбешник.*

6. Визначити морфемну будову слів. З'ясувати, статус якої морфемі мають афікси -ОНЬК-, -ОЧК-, -К-: *ходитоньки, питочки, питки, спатоньки, спаточки, спатки, житоньки.*

7. Розподілити подані слова на групи: *барви, кошеня, весь, урожай, біологія, мито, звістка, вчитися, міцніший, рішучі, гарно, пишучи, вперше, дев'ятиповерховий, рано-вранці, виморені, приплющила, пахучого, бій, заморозок, стогне, радість, сестер, туманець, перешити, поїзд, експрес-аналіз, таксі, кіно, пальто, курча, боа.*

Слова, які мають матеріально виражене закінчення	Слова, які мають нульове закінчення	Слова, які не мають закінчення.

8. Наведіть по 4 приклади слів з афіксоїдами:

Макро-: _____,
-люб-: _____,
-мір-: _____,
напів-: _____.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 5–6

ТЕМА: ОСНОВА СЛОВА

1. Поняття про основу слова.
2. Непохідна та похідна основи.
3. Критерії похідності та непохідності основи.
4. Поняття про зв'язані та субморфні основи.
5. Характеристика основи (непохідна (коренева) чи похідна; проста чи складна; чиста (в незмінюваних словах); відкрита чи закрита; тверда чи м'яка; суцільна чи перервана).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДОМАШНЬОЇ РОБОТИ

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Дати відповіді на питання для самоконтролю.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Кому належить термін „основа слова”?
2. Що називають основою слова?
3. Які погляди вчених на основу слова існують у мовознавстві?
4. Чи збігається шкільне визначення основи слова із визначенням, яке подають у вищій школі?
5. Чи всі афікси належать до основи слова?
6. Яку основу називають лексичною?
7. Яку основу називають граматичною?
8. Яку основу називають основою словозміни?
9. Яку основу називають основою формотворення?
10. Які афікси не входять до основи словозміни?
11. Які афікси не входять до основи формотворення?
12. Чи в кожному слові можна виділити й основу формотворення, й основу словозміни?
13. Яку основу називають компактною? Наведіть приклади.
14. Яку основу називають перерваною? Наведіть приклади.
15. Яку основу називають вільною? Наведіть приклади.
16. Яку основу називають зв'язаною? Наведіть приклади.

17. Чи правильне твердження: „Якщо в слові зв’язаний корінь, у ньому і зв’язана основа”?
 18. Яку основу називають простою? Наведіть приклади.
 19. Яку основу називають складною? Наведіть приклади.
 20. Яку основу називають неподільною? Наведіть приклади.
 21. Чи завжди неподільна основа є непохідною?
 22. Чи може бути неподільна основа похідною?
 23. Яку основу називають подільною? Наведіть приклади.
 24. Яку основу називають відкритою? Наведіть приклади.
 25. Яку основу називають закритою? Наведіть приклади.
 26. Яку основу називають твердою? Наведіть приклади.
 27. Яку основу називають м’якою? Наведіть приклади.
 28. Чи в кожному слові можна визначити тверду або м’яку основу?
 29. Яку основу називають суфіксальною? Наведіть приклади.
 30. Яку основу називають префіксальною? Наведіть приклади.
 31. Яку основу називають префіксально-суфіксальною? Наведіть приклади.
 32. Яку основу називають інтерфіксальною? Наведіть приклади.
 33. Яку основу називають інтерфіксально-суфіксальною? Наведіть приклади.
 34. Яку основу називають префіксально-суфіксально-інтерфіксальною? Наведіть приклади.
 35. Яку основу називають похідною? Наведіть приклади.
 36. Назвіть ознаки похідності основи.
 37. Яку основу називають непохідною? Наведіть приклади.
 38. Назвіть ознаки непохідності основи.
 39. Чи в кожному слові можна чітко визначити похідну / непохідну основу?
 40. Зв’язана основа в слові є похідною чи непохідною?
 41. Які сегменти називають субморфами?
 42. Яку основу називають субморфною? Наведіть приклади.
 43. Яку основу називають чистою?
3. Дати характеристику основи у виділених словах:
- І до віків **благенька** **приналежність**
- Переростає** в сяйво голубе.
- Прямим **проломом** **пам’яті** в безмежність –
- Уже аж звідти **згадуєш себе** (Л.Костенко).
3. Записати 10 слів із перерваними основами.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ В АУДИТОРІЇ

1. Виділити в поданих словах основу. З’ясувати, які слова мають по дві основи: *життєпис, Василів, переписаний, досьє, виконуючи, запис, знатиму, шити, деревце, підземний, присвячений, правдивість, пишу, густісінький, виросло.*
2. Виділити основу в словах. Довести її похідність / непохідність: *ваговий, весляр, відгук, рука, оберіг, десять, десятина, далеко, стіл, дуб, сніговий.*
3. Навести 10 слів зі зв’язаними основами:

4. Визначити, у яких словах перервані основи. Схарактеризувати їх за наявністю афіксів:

записалися, сховище, іскриться, зважилися, гамірливий, якийсь, хтось, принеси-но, скажіть-бо, барвінковий, усміхнений, така-то, висловилася.

5. Знайти в наведеному уривку слова з непохідними основами, виділити їх, довести їх непохідність:

І день, і ніч, і мить, і вічність,

і тиша, і дев'ятий вал –

твоїх очей магічна ніжність

і губ розплавлений метал.

В ніч високосного притулку –

коли йде обертом земля –

ти до плеча мене притулиш

безсмертним рухом скрипаля (Ліна Костенко).

6. Охарактеризувати основу у виділених словах за схемою:

а) непохідна / похідна
(префіксальна, суфіксальна,
префіксально-суфіксальна тощо);

б) проста / складна;

в) чиста;

г) відкрита / замкнута;

ґ) тверда / м'яка;

д) суцільна / перервана.

Українська мова має свою особливу (1) музикальність. Ця незбагненна душа (2) нашої мови, як (3) золотоносна ріка, (4) виблискує хвилями народної пісні, (5) переливається в душу нації, творить почуттєву нерозривність українського серця й української землі (Д. Павличко).

1. _____
_____.

2. _____
_____.

3. _____
_____.

4. _____
_____.

5. _____
_____.

7. Виконати вправи 146, 147 (Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. К., 1995. 284 с.).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7
ТЕМА: ОСНОВНІ ЗМІНИ В МОРФЕМНІЙ СТРУКТУРІ СЛОВА.
ПОВНИЙ МОРФЕМНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА

1. Опрощення, причини та наслідки його в українській мові.
2. Перерозклад, його причини.
3. Ускладнення та його наслідки для морфеміки.
4. Завдання та принципи морфемного аналізу слова.
5. Морфемна лексикографія.
6. Типи морфемних словників в українській мові.
7. Повний морфемний аналіз слова.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДОМАШНЬОЇ РОБОТИ

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Дати відповіді на питання для самоконтролю:

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які історичні зміни в морфемній структурі слова ви знаєте?
2. Назвіть причини історичних змін у морфемній будові слова.
3. Хто в мовознавстві вперше увів поняття опрощення?
4. Який процес називається опрощенням (спрощенням)?
5. Як змінюється характер основи слова, у якому відбулося опрощення?
6. Яке опрощення називають неповним? Наведіть приклади слів, у яких відбулося неповне опрощення.
7. Яке опрощення називають повним? Наведіть приклади слів, у яких відбулося повне опрощення.
8. Назвіть причини опрощення.
9. Наведіть приклади опрощення внаслідок злиття префікса з коренем.
10. Наведіть приклади опрощення внаслідок злиття кореня з суфіксом.
11. Що називають ускладненням?
12. Як змінюється характер основи в результаті ускладнення?
13. Назвіть причини ускладнення.
14. Чому ускладнення найчастіше відбувається в запозичених словах?
15. Що називають перерозкладом?
16. Хто вперше описав процес перерозкладу?
17. До яких змін у структурі слова призводить процес перерозкладу?
18. Поясніть погляд, за яким опрощення і перерозклад у морфемній будові слова призводять до виникнення нових морфем у мові?
19. Що називають декореляцією?
20. Що є причиною декореляції?
 3. Виписати з етимологічного словника 10 слів, у яких відбулося опрощення.
 4. Поділити слова на морфемі: *перешіптуватися, денний, правобережний, бездомний, перелаз, землетрус, знемігши, заглиблення, скупаний, лижня, нерано, весело, засумувавши, крилатий, лісник, крижаніти, таксі,*

перепеленя, дзвонар, по-нашому, замаскований, переспів, безмежність, сивуватий, гарнюсінький.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ В АУДИТОРІЇ

1. З'ясувати, які зміни відбулися в морфемній структурі поданих слів у процесі їх історичного розвитку, скориставшись етимологічним словником: *столиця, вікно, червоний, ведмідь, хлопчик, вулиця, призьба, неділя, наперсток.*
2. З'ясувати випадки ускладнення основи, використавши словник іншомовних слів: *максимум, космос, пленум, гравюра, делегація, глобус, адаптація.*
3. Визначити, яка історична зміна відбулася в наведених словах. Відповідь аргументувати: *соломинка, м'ясник, недоварений, годувальник, аварійність, зневіра.*
4. Виконати повний морфемний аналіз виділених слів:

Батьківщина – це твоє рідне слово. Знай, бережи, збагачай велике духовне надбання свого народу – рідну українську мову. Це – мова великого народу, великої культури.

Любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова. Тільки той може осягти своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки і пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини. Людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду й племені.

Мова – то цілюще народне джерело, і хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги (В. Сухомлинський).

5. Користуючись Словником українських морфем, виконати вправу 153 (Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. Київ, 1995. 284 с.).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

ТЕМА: ДЕРИВАТОЛОГІЯ ЯК УЧЕННЯ ПРО ТВОРЕННЯ СЛІВ ТВІРНЕ СЛОВО ТА ТВІРНА ОСНОВА. ФОРМАНТ

1. З історії вчення про словотвір.
2. Словотвір як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації.
3. Предмет, об'єкт та завдання розділу.
4. Зв'язок словотвору з іншими лінгвістичними дисциплінами.
5. Поняття про словотвірний тип, словотвірне значення, словотвірну модель.
6. Словотвірний ланцюжок. Словотвірне гніздо.
7. Твірна основа та твірне слово.
8. Поняття про словотворчий формант.
9. Типи формантів (за В.О. Горпиничем).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДОМАШНЬОЇ РОБОТИ

Практичні завдання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Виконати вправи 157, 158, 168 (Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. Київ, 1995. 284 с.).
3. Визначити твірну основу і виділити формант у поданих словах: *синька, пагорб, подорожник, раціональність, скошений, мовник, полтавець, сільський, читаючи, пароплавчик, водогінний, півсон, напівзів'ялий, прадід.*

4. Користуючись словником, побудувати словотвірний ланцюжок слова РІД.
5. Дати відповіді на питання для самоконтролю:

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте визначення словотвору як розділу науки про мову.
 2. З якими двома значеннями використовується термін „словотвір”?
 3. У яких аспектах можна вивчати словотвір?
 4. Що вивчає описовий словотвір?
 5. Що вивчає діяхронний словотвір?
 6. Чи синонімічними є поняття *словотвір* і *словотворення*?
 7. У чому полягає зв'язок словотвору із синтаксисом?
 8. У чому полягає зв'язок словотвору із лексикологією?
 9. У чому полягає зв'язок словотвору з морфемікою?
 10. У чому полягає зв'язок словотвору із семантикою?
 11. У чому полягає зв'язок словотвору з морфологією?
 12. У чому полягає зв'язок словотвору з морфонологією?
 13. У чому полягає зв'язок словотвору з фонетикою та фонологією?
 14. У чому полягає зв'язок словотвору зі стилістикою?
 15. Що є об'єктом вивчення словотвору?
 16. Що є предметом словотвору?
 17. Які завдання словотвору?
 18. Що називають твірним словом?
 19. Що називають твірною основою?
 20. Як виявляємо твірну основу?
 21. Яке слово повинно існувати стосовно похідного (мотивованого)?
 22. Яке слово називається мотивуючим, а яке – мотивованим?
 23. На чому ґрунтується добір твірного слова до похідного?
 24. У якому співвідношенні перебувають похідне і твірне слово?
 25. Що називається словотвірною парою?
 26. Дайте визначення словотвірному типу.
 27. Назвіть ознаки словотвірного типу.
 28. Що називають словотвірним значенням?
 29. У якому співвідношенні перебувають словотвірне значення і лексичне значення? Яке з цих понять є ширшим?
 30. Що називають словотвірною моделлю?
 31. Що називається словотвірним гніздом?
 32. Що називається словотвірним ланцюжком?
 33. Вкажіть принцип побудови словотвірного ланцюжка.
 34. Дайте визначення форманта.
 35. Скільки формантів виділяє В. Горпинич?
 36. У якому співвідношенні перебувають формант і спосіб словотвору?
 37. У чому полягає відмінність понять „словотвірна структура слова” і „морфемна структура слова”?
1. Повторити теоретичні питання з теми.
 2. Записати спільнокореневі слова в ланцюжок, розташувавши їх послідовно за принципом мотивованості: *сніговий, сніг, сніговиця; веснянкуватий, весняний, весна, веснянка; лісовий, лісовичка, ліс, лісовик; Батьківщина, батько, батьківський, батьків.*

- словоскладання;
- абрєвіатурний;
- редєривація;
- зрощєння;
- сємантичний;
- унївєрбаційний;
- конвєрсїйний;
- акцєнтуаційний;
- контамінаційний;
- аналітичний.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДОМАШНЬОЇ РОБОТИ

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Дати відповіді на питання для самоконтролю:

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що називають способом творення?
2. Які класифікації способів словотворення існують у сучасному мовознавстві?
3. Які мовознавці здійснювали класифікації способів творення? Які принципи вони покладали в основу своїх класифікацій?
4. Які способи словотворення сучасної української мови ви знаєте?
5. У чому відмінність між морфологічними та неморфологічними способами словотворення?
6. Які різновиди морфологічного способу словотворення ви знаєте?
7. Які різновиди неморфологічного способу словотворення ви знаєте?
8. Доведіть доцільність / недоцільність виділення морфологічного та неморфологічного способів словотворення.
9. Які способи творення виділяють за основним видом твірних формантів?
10. Хто з учених притримується класифікації способів творення за основним видом твірних формантів?
11. Який спосіб творення є найпоширенішим в українській мові?
12. У чому суть суфіксального способу творення?
13. Чи змінюється частиномовна належність слова, утвореного суфіксальним способом? Наведіть приклади.
14. У сфері яких частин мови діє префіксація?
15. Чи змінюється частиномовна належність слова, утвореного префіксальним способом?
16. У сфері яких частин мови діє постфіксація? Наведіть приклади.
17. Чи можна префіксально-суфіксальний спосіб назвати конфіксальним? Чому? Відповідь аргументуйте прикладами.
18. У сфері яких частин мови діє префіксально-суфіксальний спосіб словотворення?
19. У сфері яких частин мови діють змішані способи творення (префіксально-постфіксальний, префіксально-суфіксально-постфіксальний, суфіксально-постфіксальний)?
20. У чому своєрідність флективного способу творення?
21. У сфері яких частин мови діє флективний спосіб словотворення?
22. Слова яких частин мови утворюються префіксально-флективним способом?
23. Слова яких частин мови утворюються безафіксним способом?
24. Чи виправданий термін „нульова афіксація” на позначення безафіксного способу словотворення?
25. До яких частин мови належать твірні слова для похідних, утворених безафіксним

способом?

26. Як розрізняти слова, утворені префіксальним та безафіксним способом? Наведіть приклади.

27. У чому суть основоскладання? Наведіть приклади.

28. Які різновиди основоскладання ви знаєте?

29. Як називаються складні слова, утворені шляхом основоскладання?

30. У чому суть словоскладання?

31. Які групи слів, утворених словоскладанням, ви знаєте? Наведіть приклади.

32. Чи тотожними є поняття *комполит* і *юкстаполит*?

33. За якими показниками відбувається розрізнення основоскладання і словоскладання?

34. У чому суть аббревіації?

35. Які типи аббревіації ви знаєте? Наведіть приклади.

36. У чому суть способу зрощення?

37. Чим зрощення відрізняється від основоскладання і словоскладання?

38. Чи тотожні поняття *зрощення* і *лексико-синтаксичний спосіб творення*?

39. У чому суть семантичного способу словотворення? Наведіть приклади.

40. Як назву має семантичний спосіб словотворення в традиційній класифікації способів словотворення? До якого різновиду (морфологічного чи неморфологічного) він належить? Наведіть приклади.

41. У чому суть універбаційного способу творення?

42. Слова яких частин мови утворюються в результаті універбаційного способу словотворення? Наведіть приклади.

43. У чому суть конверсійного способу творення?

44. Яку назву має конверсійний спосіб словотворення в традиційній класифікації способів словотворення? Відповідь аргументуйте.

45. Як називається перехід частин мови в іменники?

46. Як називається перехід частин мови в прикметники?

47. Як називається перехід частин мови в числівники?

48. Як називається перехід частин мови в займенники?

49. Як називається перехід частин мови в дієслова?

50. Як називається перехід частин мови в прислівники?

51. Як називається перехід частин мови в прийменники?

52. Як називається перехід частин мови в частки?

53. Як називається перехід частин мови у вигуки?

54. У чому суть акцентуаційного способу словотворення?

55. Клас яких лексичних одиниць поповнюється за рахунок акцентуації?

56. У чому суть контамінаційного способу творення?

57. У чому суть аналітичного способу словотворення?

3. Виписати з 11-томного словника української мови 5 слів, утворених префіксальним, 5 – суфіксальним, 5 – префіксально-суфіксальним, 5 – безафіксним способами.

4. Із творів художньої літератури виписати текст (5 речень), визначити флексії у всіх змінюваних словах (субстанціальні (матеріально виражені) та нульові). З'ясувати роль флексії (словозмінна чи словотворча).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ В АУДИТОРІЇ

1. Виконати вправи 161, 162, 177, 166, 167, 183 (Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. К., 1995. 284 с.).

2. Від запропонованих слів утворити нові префіксальним способом:

Мова –	Модний –
Ходити –	Гуманний –
Рано –	Правда –

3. Дібрати і записати слова із суфіксом **-ЕЦЬ**, що надає словам таких значень:

- назви людини – за родом заняття:
- за властивостями, якостями:
- за місцем проживання:
- за національністю:
- назви істоти за біологічною статтю:
- назви предмета:
- зменшено-пестливого значення:

Визначити частиномовну належність твірного слова для дібраних слів.

4. Утворити префіксально-суфіксальним способом від запропонованих слів похідні:

кров –	глина –
пісок –	гора –
брова –	сніг –
ліс –	небеса –

5. Підібрати твірні до запропонованих похідних, визначити спосіб творення поданих слів:

доказ	зруб –
відвар –	почин –
твір –	каламуть –
лють –	прояв –
наділ –	викуп –

6. Виписати з газет і розшифрувати 10 абrevіатур:

1)	б)
	7)
2)	8)
3)	9)
4)	10)
5)	

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

ТЕМА: СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ. СЛОВОТВІР ЯК ДЖЕРЕЛО ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ПОВНИЙ СЛОВОТВІРНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА

1. Словотвір як джерело збагачення лексичного складу української мови.
2. Словотвір повнозначних частин мови в українській мові.
3. Завдання та принципи словотвірного аналізу слова.

4. Відмінність словотвірного аналізу від морфемного.
5. Вивчення морфеміки та словотвору в школі.
6. Словотвірна лексикографія.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДОМАШНЬОЇ РОБОТИ

1. Повторити теоретичні питання з теми.
2. Дати відповіді на питання для самоконтролю:

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. На основі яких способів словотвору найпродуктивніше збагачується словниковий склад української мови?
 2. Який спосіб творення є найпоширенішим в українській мові?
 3. Які завдання ставить перед собою словотвірний аналіз слова?
 4. У чому полягає відмінність словотвірного аналізу від морфемного?
 5. Назвіть найпоширеніші способи творення іменників. Відповідь проілюструйте прикладами.
 6. Назвіть найпоширеніші способи творення прикметників. Відповідь проілюструйте прикладами.
 7. Назвіть найпоширеніші способи творення займенників. Відповідь проілюструйте прикладами.
 8. Назвіть найпоширеніші способи творення числівників. Відповідь проілюструйте прикладами.
 9. Назвіть найпоширеніші способи творення дієслів. Відповідь проілюструйте прикладами.
 10. Назвіть найпоширеніші способи творення прислівників. Відповідь проілюструйте прикладами.
3. Виконати вправи 169, 170, 180, 187 (Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. К., 1995. 284 с.).
 4. Визначити спосіб творення виділених слів:

Хай буде легко. Дотиком пера.

Хай буде вічно. Спомином пресвітлим.

Цей білий світ – березова кора,

По чорних днях побілена десь звідтам.

Сьогодні сніг їти вже поривавсь.

Сьогодні осінь захлинулась димом.

Хай буде гірко. Спогадом про Вас.

Хай буде світло, спогадом предивним (Л. Костенко).

5. Чи однаково утворилися слова: *безпартійний* і *безмежний*; *обкат* і *підвид*; *заїзд* і *запіч*; *підліт* і *підклас*; *запіл* і *заплив*; *перегомін* і *перебіг*; *безслідний* і *безкарний*? Відповідь аргументувати.

6. Визначити спосіб творення слів: *підгірний*, *безмежний*, *запічок*, *придолинок*, *припічок*, *безпідставний*, *безстидний*, *безталанний*, *велич*, *синь*, *залізобетон*, *лісостеповий*, *медогон*, *водопровідник*, *водопровід*, *окозамилювачка*, *великодушність*, *пароплавчик*. Відповідь обґрунтувати.

7. Над словами, утвореними внаслідок основоскладання, надписати цифру 1, над словами, утвореними внаслідок зрощення, – цифру 2: *перекотиполе*, *вищевказаний*, *аніскілечки*, *залізобетон*, *паровоз*, *голічерева*, *кожум'яка*, *віддавна*, *атомохід*, *споконвіків*, *землерийний*, *Панібудьласка*, *Нетудивітер*, *Вернигора*, *Убийвовк*, *Нагнибіда*, *чорнозем*. Які із запропонованих прізвищ Вам відомі? Хто ці люди?

8. Побудувати зі словами речення так, щоб в одних випадках вони були іменниками, а в інших – прикметниками, прислівниками, дієприкметниками: *колискова, минуле, молода, утоплена, прийдешиє, бігом.*

9. До наведених слів дібрати омоніми і побудувати з ними речення. Яким способом утворені ці слова?

Сонечко, зірочка, ручка, перо, береза.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ В АУДИТОРІЇ

1. Виконати вправу 185 (Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. К., 1995. 284 с.).

2. Зробити словотвірний аналіз виділених слів:

Горде місто втопилось у тиші **чудній** і нежданій...

Чути кожен листок, що зривається із **верховіть**...

Я **розгойдана** гілка – а ти мій **каштанчик** останній...

Ще зелений, маленький, а хочеш від мене летіть...

Залишайся, кровинко, нехай і земля побіліє...

Хай говорять, що хочуть, та їм не відкриється суть...

Доки ти при мені – ти корона моя і надія...

А впадеш – і тебе **двірники** до сміття **приметуть**... (Ю. Бедрик).

3. Визначити спосіб творення всіх підкреслених слів із тексту. Зробити повний словотвірний аналіз виділених слів:

Історія українського народу й української мови давня й **невичерпно** багата, справді гідна великої нації. Отож немає потреби її **штучно** збагачувати, прикрашати міфами й відсувати **вглиб тисячоліть** аж до кам'яного віку. **Шукаючи** прадавні наші корені, слід пам'ятати, що **українці** – частина слов'янського світу, а українська мова – одна із **слов'янських** мов. **Сучасна** світова **славістика** має в своєму **розпорядженні** апробовані й надійні методи дослідження далекого **минулого**, що дали позитивні наслідки, **чітко відтворивши** суспільну й мовну історію давніх слов'ян. З історією всього **слов'янства** була пов'язана й **історична** доля українців (За Григорієм Півтораком).

Невичерпно

Тисячоліття

Славістика

Слов'янство

4. Прочитати авторські новотвори (оказіоналізми). З'ясувати, за допомогою яких словотворчих засобів і яким способом вони утворені:

Дитинно, злотоцінно, бистроплин, дощоросно, дітозгуби, червоношапочка, голоколінець, натхненець, сеструнк (П.Тичина), веселогубий, жагучоокий, воскоголовий, неспокійноокий, легкокосий (М. Стельмах), серцепад, гробопад, снігоптах (М. Вінграновський), березограй (Д. Луценко), зернограй (М. Клименко), співач (А. Малишко), помстник (Н. Забіла), вузьколобець, забрудло (М. Семенко), надзвичайниця (Е. Блакитний), заамурець (В. Сосюра), щербокварта, птахолюди, березововорон (І. Драч), метопах, брудотлін, всевесілля (П. Мах), мискоборство,

дніпровість, дібровість (Л. Костенко); лукашизм, кучмобаксівець, відМОРОЗОк, нашоукраїнець, заюлістка, деющенкізація, верховнорадівець, комувнизівець, біг морди, снікерсувати, футболіти (з газет).

5. Виписати з орфографічного словника 10 слів, утворених способом основоскладання: _____

_____.

ЗРАЗОК

ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Підсумкова модульна робота з освітньої компоненти „Морфемологія і дериватологія” передбачає виконання завдань теоретичного спрямування, практичного застосування теоретичних знань, тестових завдань. Пропонуємо зразок одного з варіантів підсумкової модульної роботи з навчальної дисципліни „Морфемологія і дериватологія”.

ВАРІАНТ № 1

МОРФЕМОЛОГІЯ

1. Дати відповідь та теоретичне питання.
2. Поділити слова на морфеми, виділити в них основу.
3. Зробити повний морфемний аналіз виділеного слова.
4. Виконати тестові завдання.

1. Основа слова. Непохідна / похідна основи. Ознаки непохідності / похідності лексичної основи.
2. Зорепад, зірвіголова, розбіглися, приходять, кашне, сріблястим, милується, доцвісти, опадаючого, шелест, кудись, зриваючи.
3. А роки так спішать-летять,
Я в чеканні – немов у полоні.
Тихим смутком весняний сад
Ронить сльози в мої долоні (О. Босікова).
4. Вибрати один варіант відповіді:
 1. **Які типи значень можуть виражати морфеми:**
 - а) предметне;
 - б) предметне, дериваційне, релятивне;
 - в) дериваційне.
 2. **Чим виражається релятивне значення в слові:**
 - а) флексією;
 - б) суфіксами;
 - в) флексією і суфіксом.
 3. **Що таке афіксоїди:**
 - а) суфіксальні морфеми;
 - б) частини слова, подібні до кореня та афікса;
 - в) префіксальні та суфіксальні морфеми.
 4. **Що містять у своїй структурі подільні слова:**
 - а) корінь;
 - б) корінь і флексію;
 - в) афікси, корінь, флексію.
 5. **Що розуміють під вільною основою:**
 - а) частину слова без закінчення;
 - б) основу, яка має здатність до вільного вияву;
 - в) основу, яка складається з двох і більше коренів.
 6. **У якому рядку допущено помилку в поділі слова на морфеми:**
 - а) під-груп-а, над-мір-н-ий, груб-езн-ий, бджол-яр;
 - б) в-низ, біл-і-ючи, при-дор-ож-н-ій, неб-о;
 - в) в-гор-і, в-низ, чит-а-л-а, вітр-юг-а.

7. Хто вперше в українському мовознавстві використав термін „закінчення”:

- а) П. Залозний;
- б) Я. Головацький;
- в) І. Ковалик.

8. У якому рядку названо зміни в морфемній структурі слова:

- а) інтерфіксація, абрєвіація, усічення, морфологізація;
- б) субстантивація, етимологізація, суплетивація;
- в) опрощення, декореляція, перерозклад, ускладнення.

9. Яка історична зміна в морфемній структурі слова перетворює похідну основу на непохідну:

- а) декореляція;
- б) опрощення;
- в) ускладнення.

10. Хто є автором „Словника українських морфем”:

- а) Л. Полюга;
- б) З. Сікорська;
- в) В. Горпинич.

ДЕРИВАТОЛОГІЯ

1. Дати відповідь та теоретичне питання.
2. Підібрати твірні до запропонованих похідних та визначити спосіб їх творення.
3. Зробити повний словотвірний аналіз виділених слів.
4. Виконати тестові завдання.

1. Префіксально-суфіксальний та префіксально-флексивний способи творення.

2. Товариство <	, височінь <	,
землероб <	, безмірно <	,
недобрий <	, породичатися <	,
вимір <	, роздратованість <	,
безвусий <	, по-нашому <	,
дорослий (ім.) <	, чорноземний <	,
болиголова <	, безбородий <	.

3. У **присмеркові** доброї дібровості **пшеничний присмак** скошеного дня.

На **крутосхилах** срібної **дніпровості**

Сідлає вічність чорного коня (Л. Костенко).

4. Вибрати один варіант відповіді:

1. Хто з українських мовознавців долучився до створення теоретичної бази словотвору:

- а) Г. Винокур;
- б) І. Ковалик;
- в) А. Грищенко.

2. Яку структуру має похідна основа:

- а) бінарну;
- б) подільну;
- в) суцільну.

3. Як шукаємо твірну основу:

- а) шляхом нарощення;
- б) шляхом накладання;
- в) шляхом усічення.

4. Непохідне слово – це:

ПІДГОТОВКА РЕФЕРАТІВ

Підготовка рефератів передбачає глибокий та докладний аналіз проблеми, винесеної в темі реферату.

Алгоритм підготовки

- Ознайомтеся з вимогами до реферату.
- Оберіть тему реферату.
- Доберіть літературу, у якій розкривається тема реферату. У процесі підбору літератури можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітними, предметними, систематичними) та списком основної і додаткової літератури з курсу лекцій (Гримашевич Галина. Сучасна українська літературна мова. Морфемологія і дериватологія (курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти). Житомир, 2023. 156 с.
- Складіть план реферату.
- Опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.
- Систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату.
- Дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.
- Оформіть реферат відповідно до вимог.
- Здайте реферат викладачеві в зазначений термін.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ДО КУРСУ

1. Місце і роль морфемології у структурі наук про мову.
2. З історії морфемології як лінгвістичної дисципліни.
3. Значення морфеміки для інших лінгвістичних дисциплін.
4. Наукова спадщина В.О. Горпинича (морфеміка).
5. З історії вчення про корінь.
6. Корінь слова та його роль у процесі творення слова.
7. Семантична функція кореня в словотвірному гнізді.
8. З історії вчення про афікси.
9. Роль афіксів у структурі слова.
10. Суфікс та його роль у процесі творення слова.
11. Питання походження й утворення іменникових суфіксів.
12. Флексія: з історії дослідження.
13. Основні функції флексій іменника.
14. Погляди сучасних мовознавців на префіксоїди та суфіксоїди.
15. З історії вивчення формотворчих та словотворчих афіксів: спірні моменти.
16. Наукові підходи до визначення основи слова.
17. Субморфні основи як об'єкт лінгвістичного дослідження.
18. Проблема похідності / непохідності основи в науковій літературі.
19. Вільні та зв'язані основи: співвідношення між ними.
20. З історії вчення про історичні зміни в морфемній структурі слова.
21. Явище опрощення в українській мові.
22. Явище ускладнення в українській мові.
23. Явище перерозкладу в українській мові.
24. З історії української дериватології.
25. Системний характер словотворчої будови мови.
26. Словотворча характеристика слова.
27. Внесок І.І. Ковалика в українську дериватологію.

28. Вчення про словотвір як самостійна словотворча дисципліна.
29. Дериватологія як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце в системі науки про мову.
30. З історії дослідження формантів.
31. Різні підходи вчених до класифікації способів творення.
32. Традиційна класифікація способів творення.
33. Доцільність / недоцільність виділення морфологічного та неморфологічного способів творення.
34. Основні структурні способи словотвору та їх взаємозв'язок.
35. Класифікація суфіксальних систем.
36. Словотвір іменника.
37. Своєрідні особливості іменникового словотвору української мови.
38. Словотвір прикметника.
39. Словотвір числівника.
40. Словотвір займенника.
41. Словотвір дієслова.
42. Словотвір прислівника.
43. Словотвір у сфері службових слів.
44. Словотворчі ресурси.
45. Діалектика словотворчої будови слова.
46. Словотворчі ресурси, їх види та роль у процесі словотворення.
47. Питання морфеміки та словотвору в шкільному курсі української мови.
48. Морфемний та словотвірний аналіз: спільне і відмінне.
49. Загальні принципи методики словотворчого аналізу слова.
50. Слово як об'єкт морфемного і словотвірного аналізу.
51. Морфемна та словотвірна лексикографія.
52. Діалектика словотворчої будови слова.
53. Словотворча будова української топоніміки.
54. Специфіка діалектного словотворення.
55. Специфіка термінологічного словотворення.
56. Специфіка ономастичного словотворення.
57. Індивідуально-авторські неологізми в художньому та публіцистичному стилях.
58. Динаміка словотвірних норм української мови.
59. З історії морфемологічних термінів.
60. Дериватологічна термінологія в діяхронії та синхронії

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

З ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ «МОРФЕМОЛОГІЯ І ДЕРИВАТОЛОГІЯ»

1. Морфеміка (морфемологія) як розділ мовознавства. Об'єкт, предмет і завдання морфемології.
2. Зв'язок морфеміки з іншими лінгвістичними дисциплінами (фонетикою, фонологією, морфонологією, морфологією, стилістикою).
3. Морфема як мінімальна значуща частина у структурі слова. Типи морфем.
4. Морфи як варіанти морфеми. Поняття аломорфа та варіанта морфеми.
5. Типи морфем за характером значення в українській мові. Корінь слова.
6. Первинні та вторинні корені. Вільні та пов'язані кореневі морфеми.
7. Типи афіксів за місцем у слові відповідно до кореня (префіксальні, постфіксальні).
8. Типи афіксів за функцією (словотворчі, формотворчі, словозмінні).
9. Типи афіксів за наявністю / відсутністю звукового показника (субстанціальні, нульові).
10. Типи афіксів за ступенем повторюваності (регулярні, нерегулярні).
11. Типи афіксів за частотою використання в ролі словотворчих засобів (продуктивні, непродуктивні).
12. Типи афіксів за походженням (питомі, запозичені).
13. Типи афіксів за ступенем подібності семантики (синонімічні, антонімічні, омонімічні) та за обсягом семантики (однозначні, багатозначні).
14. Префікс.
15. Суфікс. Поняття морфемного шва.
16. Афіксоїди як особливий тип морфем. Префіксоїди. Суфіксоїди.
17. Явище інтерфіксації.
18. Постфікс.
19. Проблема конфіксів у науковій літературі. Інфікс. Інші афікси (уніфікс, амбіфікс, трансфікс).
20. Поняття про змінювані та незмінювані слова.
21. Флексія. Матеріально виражена та нульова флексія.
22. Основа слова. Ступені подільності основи.
23. Типи основ (непохідна (коренева) / похідна; проста / складна; чиста; відкрита / закрита; тверда / м'яка; суцільна / перервана).
24. Історичні зміни в морфемній структурі слова (опрощення, ускладнення, перерозклад, декореляція).
25. Завдання та принципи морфемного аналізу слова.
26. Словотвір як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації. Синхронний і діахронний словотвір.
27. Предмет, об'єкт та завдання словотвору. Зв'язок словотвору з іншими лінгвістичними дисциплінами.
28. Словотвірний тип, його ознаки.
29. Словотвірне значення як вираження мотиваційних відношень.
30. Поняття про словотвірну модель.
31. Словотвірне гніздо. Словотвірний ланцюжок.
32. Твірна основа та твірне слово.
33. Поняття про словотворчий формант. Типи формантів.
34. Поняття про спосіб творення. Класифікація способів творення.

35. Традиційна класифікація способів творення. Морфологічний та неморфологічний види.
36. Класифікація способів творення за основним видом твірних формантів.
37. Суфіксальний спосіб творення. Нульова суфіксація.
38. Префіксальний спосіб творення.
39. Префіксально-суфіксальний спосіб творення.
40. Постфіксальний спосіб творення.
41. Суфіксально-постфіксальний, префіксально-постфіксальний, префіксально-суфіксально-постфіксальний способи творення.
42. Основоскладання. Словоскладання.
43. Абревіація. Її основні типи.
44. Зрощення. Універбація.
45. Семантичний спосіб творення.
46. Конверсія. Типи конверсії.
47. Акцентуаційний, контамінаційний, аналітичний способи творення.
48. Словотвір як джерело збагачення лексичного складу української мови.
49. Морфемна та словотвірна лексикографія.
50. Завдання та принципи словотвірного аналізу слова. Відмінність словотвірного аналізу від морфемного.

СХЕМА МОРФЕМНОГО АНАЛІЗУ

1. Аналізоване слово.
2. Змінюване чи незмінюване. Довести, добираючи форми слова (для змінюваних слів).
3. Виділити закінчення в змінюваному слові, підібрати слова, щоб довести його наявність; субстанціальне чи нульове; граматичне значення закінчення.
4. Виділити основу словозміни та основу формотворення, якщо в слові наявні формотворчі афікси.
5. Виділити корінь, підібрати спільнокореневі слова та утворити форми слова для демонстрації варіантів (модифікацій) кореня; довести його вільність чи зв'язаність.
6. Виділити префікс, підібрати аломорфи та варіанти, якщо є, навести приклади; словотворчий чи формотворчий, продуктивний чи непродуктивний, яке значення має.
7. Виділити суфікс, підібрати аломорфи, якщо є, навести приклади; словотворчий чи формотворчий, продуктивний чи непродуктивний, яке значення має.
8. Виділити постфікс, підібрати аломорфи, якщо є, навести приклади; словотворчий чи формотворчий (довести на прикладах), продуктивний чи непродуктивний, яке значення має.
9. Виділити інтерфікс та інші наявні афікси, вказати їх значення.
10. Аналіз основи слова: непохідна (коренева) чи похідна, вказати, яка саме (префіксальна, суфіксальна, префіксально-суфіксальна тощо), чиста (у незмінюваних словах), суцільна чи перервана, вільна чи зв'язана, проста чи складна, відкрита чи закрита, тверда чи м'яка (якщо закрита).
11. Вказати на морфонологічні зміни.
12. Указати на зміни в морфемній структурі слова (опрощення, ускладнення, перерозклад, декореляція).
13. Виконати графічне позначення морфемного складу слова.

СХЕМА СЛОВОТВІРНОГО АНАЛІЗУ

1. Речення зі словом для аналізу.
2. Аналізоване слово (для полегшення виконання аналізу поставити слово в початкову форму, якщо воно змінюване).
3. Підібрати твірне (мотивувальне) слово.
4. Визначити твірну (мотивувальну) основу.
5. Визначити характер твірної (мотивувальної) основи (іменникова, прикметникова, дієслівна, числівникова, займенникова тощо).
5. Словотвірний засіб (формант, дериватор).
6. Спосіб творення (за видом основних компонентів твірних формантів).
7. Словотвірне значення.
8. Морфонологічні явища.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ „МОРФЕМОЛОГІЯ”

1. Термін морфеміка в українському мовознавстві використовують зі значенням:

- А) тільки як наука про сукупність морфем;
- Б) тільки як сукупність морфем і морфів, наявних у мові;
- В) розділ мовознавства, який вивчає морфемі, системно організована сукупність морфем і морфів.

2. Термін морфемікон є синонімічним до терміна:

- А) морфеміка;
- Б) морфема;
- В) морфемологія.

3. Хто вперше використав термін морфемологія?

- А) О. Пономарів;
- Б) О. Моїсеєв;
- В) І. Бодуен де Куртене.

4. Зв'язок морфеміки з фонетикою виявляється в тому, що:

- А) морфи існують тільки в слові;
- Б) морфи – носії граматичного значення;
- В) звуки є будівельним матеріалом для морфів.

5. Зв'язок морфеміки з лексикою виявляється в тому, що:

- А) значення похідних слів формується за допомогою морфем;
- Б) морфи – це диференціальні ознаки частин мови;
- В) твірні морфемі є носіями словотвірного значення.

6. Зв'язок морфеміки з дериватологією виявляється в тому, що:

- А) морфи – носії граматичного значення;
- Б) на основі службових морфем сформувалися деякі способи словотворення;
- В) значення морфемі визначається лише в слові.

7. Зв'язок морфеміки з граматиною виявляється в тому, що:

- А) значення похідних слів формується за допомогою морфем;
- Б) морфи складаються зі звуків;
- В) морфи – це засоби вираження категоріального значення групи слів.

8. Деякі вчені не виділяють окремо розділ науки про морфемі та морфи, а вважають її частиною:

- А) фонології і морфонології;
- Б) дериватології та морфології;
- В) лексикології та фразеології.

9. Уперше термін морфема ужив:

- А) Ч. Хоккет;
- Б) І. Бодуен де Куртене;
- В) О. Партицький.

10. Уперше термін морф ужив:

- А) Ч. Хоккет;
- Б) І. Бодуен де Куртене;
- В) О. Потебня.

11. Яке з визначень морфемі належить В.О. Горпиничу:

- А) мінімальна узагальнююча нелінійна значеннєва одиниця, яка реалізується в морфах;
- Б) частина внутрішньої системи споріднених слів, яка виділяється під час їх зіставлення і виконує словотворчу або словозмінну функцію;
- В) найменша неподільна значуща частина слова.

12. За семантичною функцією морфеми поділяються на:

- А) словотворчі, словозмінні, узагальнюючі, поняттєві.
- Б) лексико-поняттєві, словотворчі, формотворчі, словозмінні;
- В) деривативні, граматичні, лексичні, семантичні.

13. Яке з визначень морфа належить А.П. Грищенку:

- А) це варіант морфеми як лексико-структурного інваріанта, це реалізована у слові морфема;
- Б) мінімальна частина словоформи, сегмент, що характеризується єдністю плану значення і плану його вираження;
- В) конкретний вияв морфеми, найменша значуща частина, що виділяється у складі певної конкретної словоформи слова.

14. Найсуттєвішою ознакою морфа є:

- А) наявність у звуковому сегменті значення;
- Б) побудований із звуків;
- В) дорівнює складу.

15. У якому співвідношенні перебувають поняття морфема і морф:

- А) ці поняття ідентичні;
- Б) морфема складається з морфів;
- В) морфи складаються з морфем.

16. Кому належать слова: „Корінь – це той значеннєвий господар, кого обслуговують інші морфеми”?

- А) Л. Плющу;
- Б) І. Бодуєну де Куртене;
- В) І. Вихованцю.

17. У якому столітті і ким був запроваджений термін корінь?

- А) Я. Головацьким (XIX ст.);
- Б) О. Потебнею (к. XIX – п. XX ст.);
- В) А. Шляйхером (XIX ст.).

18. Відповідно до етимологічної структури виділяють корені:

- А) вільні і зв'язані;
- Б) продуктивні і непродуктивні;
- В) первинні і вторинні.

19. Вільний корінь має здатність виявлятися:

- А) і в похідному, і в непохідному слові;
- Б) тільки в похідному слові;
- В) тільки в непохідному слові.

20. Зв'язаний корінь:

- А) функціонує тільки в непохідних словах;
- Б) функціонує тільки в поєднанні з афіксальними морфемами;
- В) функціонує і в похідних, і в непохідних словах.

21. Афікси – це:

- А) службові морфеми;

Б) основні морфеми;

В) можуть бути і факультативними, і основними морфемами.

22. За функцією афікси поділяють на:

А) продуктивні і непродуктивні;

Б) словотворчі і граматичні (формотворчі, словозмінні);

В) регулярні і нерегулярні.

23. За продуктивністю, частотою функціонування афікси поділяють на:

А) продуктивні і непродуктивні;

Б) словотворчі і граматичні (формотворчі, словозмінні);

В) регулярні і нерегулярні.

24. За ступенем здатності сполучатися з іншими морфемами афікси поділяють на:

А) продуктивні і непродуктивні;

Б) словотворчі і граматичні (формотворчі, словозмінні);

В) регулярні і нерегулярні.

25. За ступенем подібності семантики афікси бувають:

А) синонімічні та антонімічні;

Б) однозначні та багатозначні;

В) субстанціальні та нульові.

26. За обсягом семантики афікси бувають:

А) синонімічні та антонімічні;

Б) однозначні та багатозначні;

В) субстанціальні та нульові.

27. За наявністю / відсутністю звукового показника афікси бувають:

А) синонімічні та антонімічні;

Б) однозначні та багатозначні;

В) субстанціальні та нульові.

28. До словозмінних афіксів належить:

А) постфікс;

Б) флексія;

В) конфікс.

29. Хто вперше увів термін *префікс*:

А) І. Бодуен де Куртене;

Б) П. Залозний;

В) Л. Булаховський.

30. Основна функція префікса:

А) словотворча;

Б) формотворча;

В) словозмінна.

31. У який період розвитку мови з'явилися префікси:

А) праіндоевропейський;

Б) праслов'янський;

В) давньоруський.

32. У який період розвитку мови з'явилися суфікси:

А) праіндоевропейський;

Б) праслов'янський;

В) давньоруський.

33. Хто з учених уперше запропонував термін *суфікс*:

- А) П. Залозний;
- Б) Л. Полюга;
- В) С. Бевзенко.

34. Виберіть рядок, у якому правильно названо відмінність між суфіксом і префіксом:

- А) префікси не змінюють частиномовну належність слова, а суфікси змінюють завжди;
- Б) префікси не змінюють частиномовну належність слова, а суфікси можуть змінювати, а можуть і не змінювати;
- В) префікси завжди змінюють частиномовну належність слова, а суфікси не завжди.

35. Початкові чи кінцеві елементи складних слів, які за функцією наближаються до морфем-афіксів, називають:

- А) префіксоїдами;
- Б) суфіксоїдами;
- В) афіксоїдами.

36. Хто вперше запропонував термін *постфікс*:

- А) П. Залозний;
- Б) І. Бодуен де Куртене;
- В) З. Сікорська.

37. Скільки постфіксів виділяє З. Сікорська в українській мові:

- А) 24;
- Б) 26;
- В) 28.

38. За здатністю сполучатися з різними частинами мови постфікси бувають:

- А) прості та складні;
- Б) одночастининомовні та різночастининомовні;
- В) продуктивні та малопродуктивні.

39. Постфікси в українській мові:

- А) усі запозичені;
- Б) усі питомі;
- В) є і питомі, і запозичені.

40. Джерелами постфіксів є:

- А) лексеми;
- Б) інші морфеми;
- В) повнозначні та службові слова.

41. Виберіть рядок, у якому правильно подано визначення *інфікса* стосовно української мови:

- А) службовий морф, який знаходиться всередині кореня;
- Б) афікс, вставлений всередину кореня або основи;
- В) морф, який знаходиться всередині кореня чи іншого морфа.

42. Виберіть рядок, у якому всі слова є синонімами до *конфікса*:

- А) біфікс, біморфема, циркумфікс, інфікс;
- Б) біфікс, біморфема, циркумфікс, префіксально-суфіксальна морфема;
- В) біфікс, біморфема, циркумфікс, інтерфікс.

43. Яким способом будуть утворені слова, які мають конфікси СУ...ИЦ(Я), СУ...ОК:

- А) префіксально-флексивним;
- Б) префіксально-постфіксальним;
- В) префіксально-суфісальним.

44. Яка частина мови може мати конфікси ПО...И, ПО...ОМУ:

- А) прикметник;
- Б) прислівник;
- В) прийменник.

45. Який із конфіксів можуть мати дієслова:

- А) ВИ...СЯ;
- Б) УЗ...Я;
- В) БЕЗ...ИЙ.

46. Хто вперше увів термін інтерфікс:

- А) П. Залозний;
- Б) М. Трубецької;
- В) І. Бодуен де Куртене.

47. Ознаками інтерфіксів є:

- А) наявність лексичного значення;
- Б) наявність конститутивної функції;
- В) відсутність семантики.

48. Інтерфікси – це:

- А) словотворчі афікси;
- Б) формотворчі афікси;
- В) словозмінні афікси.

49. Флексія – це:

- А) словотворчий афікс;
- Б) формотворчий афікс;
- В) словозмінний афікс.

50. Флексія належить до:

- А) постійних морфем;
- Б) змінюваних морфем;
- В) і постійних, і змінюваних морфем.

51. Відмінюваними є слова, які:

- А) складаються з постійних і змінюваних морфем;
- Б) складаються тільки з постійних морфем;
- В) складаються тільки із змінюваних морфем.

52. Слово, у якому немає закінчення, має:

- А) чисту основу;
- Б) непохідну основу;
- В) перервану основу.

53. Виберіть рядок, у якому правильно названо функції флексії:

- А) словотвірна, граматична, формотворча, словозмінна, лексична;
- Б) словотвірна, граматична, формотворча, словозмінна, релятивна;
- В) словотвірна, граматична, формотворча, словозмінна, особова.

54. Хто вперше використав термін *нульова морфема*:

- А) І. Бодуен де Куртене;
- Б) М. Шанський;
- В) О. Потебня.

55. Нульове закінчення мають:

- А) прислівники;
- Б) дієслова у формі інфінітива;
- В) дієслова минулого часу чоловічого роду в однині.

56. Чи є закінчення в іншомовних словах типу попурі, таксі, кіно:

- А) є;
- Б) немає;
- В) може бути в непрямих відмінках.

57. Чисту основу мають:

- А) прислівники, дієприслівники, дієприкметники, незмінювані слова іншомовного походження, інфінітив дієслова;
- Б) прислівники, дієприслівники, незмінювані слова іншомовного походження, інфінітив дієслова;
- В) прислівники, прийменники, дієприслівники, незмінювані слова іншомовного походження, форми умовного способу дієслова.

58. За характером виявлення свого морфемного складу основи бувають:

- А) компактні, некомпактні;
- Б) вільні, зв'язані;
- В) неподільні, подільні.

59. За кількісно-морфемним складом основи бувають:

- А) компактні, некомпактні;
- Б) вільні, зв'язані;
- В) неподільні, подільні.

60. За наявністю / відсутністю службових афіксів основи бувають:

- А) похідні / непохідні;
- Б) прості / складні;
- В) компактні / некомпактні.

61. За характером кінцевого звука основи бувають:

- А) тверді / м'які;
- Б) відкриті / закриті;
- В) неподільні / подільні.

62. До лексичної основи слова належать афікси:

- А) тільки словотворчі;
- Б) тільки формотворчі;
- В) і словотворчі, і формотворчі.

63. Які афікси не належать до граматичної основи (основи формотворення):

- А) словотворчі;
- Б) формотворчі;
- В) і перші, і другі.

64. Виберіть рядок, у якому названо всі ознаки похідності основи:

- А) наявність етимона, здатність до подільності на морфеми, наявність вільного кореня;
- Б) наявність етимона, здатність до подільності на морфеми, наявність вільного чи зв'язаного кореня, наявність формотворчих афіксів;
- В) наявність етимона, здатність до подільності на морфеми, наявність вільного чи зв'язаного кореня, наявність словотворчих та формотворчих афіксів.

65. Зв'язані основи – це:

- А) перехідне явище від непохідності до похідності;
- Б) перехідне явище від похідності до непохідності;
- В) субморфні основи.

66. Виберіть рядок, у якому правильно названо основні зміни в морфемній структурі слова:

- А) опрощення, ускладнення, перерозклад, декореляція;
- Б) опрощення, ускладнення, перерозклад, деформація;
- В) опрощення, ускладнення, перерозклад, деінтерфіксація.

67. Хто увів поняття опрощення (спрощення):

- А) В. Виноградов;
- Б) М. Шанський;
- В) О. Богородицький.

68. Явище опрощення призводить до появи нових:

- А) суфіксальних морфем;
- Б) корневих морфем;
- В) префіксальних морфем.

69. Розрізняють два види опрощення:

- А) просте і складне;
- Б) первинне і вторинне;
- В) повне і неповне.

70. Ускладнення найчастіше зазнають:

- А) застарілі слова;
- Б) неологізми;
- В) іншомовні слова.

71. Ускладнення – це процес:

- А) збільшення морфем у слові;
- Б) зменшення морфем у слові;
- В) зміни семантики слова.

72. Уперше процес перерозкладу описав:

- А) А. Грищенко;
- Б) Л. Булаховський;
- В) І. Бодуен де Куртене.

73. Унаслідок процесу перерозкладу переважно збільшується кількість:

- А) префіксальних морфем;
- Б) суфіксальних морфем;
- В) корневих морфем.

74. Морфемний аналіз спрямований на:

- А) визначення вільного та зв'язаного кореня;
- Б) встановлення морфемної структури слова;
- В) виділення словотворчих та формотворчих афіксів.

75. Причиною виникнення аломорфів є:

- А) історичні чергування;
- Б) повторення морфеми;
- В) наголос.

76. Хто є автором „Словника українських морфем”:

- А) В. Горпинич;
- Б) Л. Полюга;
- В) А. Грищенко

77. Продовжте речення: “Основа слова – це...”:

- А) змінна значуща частина слова, яка виражає його граматичне значення і служить для зв'язку слів у словосполученні та реченні;
- Б) частина слова без закінчення, що виражає його лексичне значення;
- В) слова зі спільним коренем, але різними лексичними значеннями;
- Г) головна значуща частина слова, яка містить у собі спільне значення споріднених слів.

78. Продовжте речення: “Закінчення – це...”

- А) ...значуща частина слова, яка стоїть перед коренем;
- Б) ...змінна значуща частина слова, яка виражає його граматичне значення і служить для зв'язку слів у словосполученні і реченні;
- В) ...значуща частина слова, яка стоїть після кореня;
- Г) ... головна значуща частина слова, яка містить у собі спільне значення споріднених слів;
- Г) ...єдність граматичних значень і способів їх вираження.

79. Продовжте речення: “Корінь слова – це...”

- А) ...головна значуща частина слова, яка містить у собі спільне значення спільнокореневих слів;
- Б) ...частина слова без закінчення;
- В) ...значуща частина слова, яка стоїть перед префіксом;
- Г) ...значуща частина слова, яка стоїть після суфікса;
- Г) ... змінна значуща частина слова, яка виражає його граматичне значення.

80. Продовжте речення: “Форма слова – це...”.

- А) ...змінна значуща частина слова, яка містить у собі спільне значення споріднених слів;
- Б) ...єдність граматичних значень і способів вираження;
- В) ...частина слова без закінчення;
- Г) ...основна значуща частина слова, яка містить у собі спільне значення спільнокореневих слів.

81. Виберіть рядок, у якому всі слова є спільнокореневими:

- А) лисиця, лисий, лисенятко, залисини;
- Б) високий, вищий, височенький, високі;
- В) вись, височінь, високий, високо.

82. Виберіть рядок, у якому всі слова є формами одного слова:

- А) сніг, сніжок, сніжить, засніжило;
- Б) мова, розмова, промовляти, відмовити;
- В) чистий, чистіший, чисті, чистою.

83. Виберіть рядок, у якому всі слова є незмінними:

- А) пальто, кіно, журі, ему, поні;
- Б) там, тут, скрізь, мить, січ;
- В) таксі, метро, колись, по-іншому, весело.

84. Виберіть рядок, у якому всі слова мають чисту основу:

- А) роздум, виступ, двір, переїзд, тут;
- Б) уголос, вперше, сьогодні, по-нашому, вічно;
- В) ключ, вітер, сніг, мить, степ.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО РОЗДІЛУ „ДЕРИВАТОЛОГІЯ”

1. Словотвір як окремий розділ мовознавства виділив:

- А) О. Потебня;
- Б) Л. Булаховський;
- В) В. Виноградов.

2. Хто з українських мовознавців-дериватологів підтримав ідею виділення словотвору як окремої галузі мовознавства?

- А) І. Ковалик;
- Б) О. Потебня;
- В) В. Горпинич.

3. У чому полягає зв'язок словотвору із синтаксисом:

- А) слово є основною словотвірною базою;
- Б) між твірними компонентами існують сурядні чи підрядні зв'язки;
- В) словотворення послуговується морфами як дериваційними засобами і формує їх.

4. У чому полягає зв'язок словотвору із семантикою:

- А) словотвір продукує слова певної частини мови;
- Б) основна функція словотворення – породження нових слів;
- В) словотвір користується семантичними одиницями і продукує їх.

5. У чому полягає зв'язок словотвору з морфологією:

- А) словотвір продукує слова певної частини мови;
- Б) морфонологічні явища знімають обмеження сполучуваності морфем і завершують словотвірний акт;
- В) словотворення послуговується морфами як дериваційними засобами і формує їх.

6. Об'єктом словотвору є:

- А) непохідне (немотивоване) слово;
- Б) похідне (мотивоване) слово;
- В) непохідне (немотивоване) слово і похідне (мотивоване) слово.

7. Твірним словом може бути:

- А) тільки повнозначне слово;
- Б) тільки службове слово;
- В) повнозначне і службове слово.

8. Твірна основа може бути:

- А) і похідною, і непохідною;
- Б) тільки похідною;
- В) тільки непохідною.

9. Чи існує самостійно твірна основа:

- А) так;
- Б) ні;
- В) може існувати, а може і не існувати.

10. За походженням твірна основа буває:

- А) проста, складна;
- Б) може дорівнювати кореню, складатися з кореня і префікса, кореня і суфікса;
- В) іменникова, прикметникова, дієслівна, числівникова.

11. За допомогою форманта виражається:

- А) словотвірне значення;
- Б) словотвірний тип;
- В) словотвірна модель.

- А) препозиціоналізація;
- Б) прономіналізація;
- В) адвербіалізація.

25. Перехід частин мови в прислівник має назву:

- А) препозиціоналізація;
- Б) прономіналізація;
- В) адвербіалізація.

26. Перехід частин мови у вигук має назву:

- А) ад'єктивація;
- Б) адвербіалізація;
- В) інтер'єктивація.

27. У якому рядку подано твірні слова до похідних *хід, біг, веселість, синь*:

- А) хода, пробіг, весело, синець;
- Б) ходити, бігати, веселий, синій;
- В) входити, забіг, веселенький, синюватий.

28. Основним способом творення в мовах індоєвропейської мовної сім'ї є:

- А) суфіксальний;
- Б) префіксальний;
- В) семантичний.

29. При постфіксальному способі творення слово:

- А) змінює частиномовну приналежність;
- Б) не змінює частиномовну приналежність;
- В) може змінювати чи не змінювати частиномовну приналежність.

30. Префіксально-флексивним способом творяться:

- А) дієприкметники;
- Б) прикметники;
- В) дієслова.

31. Виберіть рядок, у якому всі слова утворені префіксально-суфіксальним способом:

- А) бездушність, бездарність, прочитаний, зношений;
- Б) безмежний, підсніжник, сукровиця, безхліб'я;
- В) нереальний, по-нашому, розповідати, безвинний.

32. Виберіть рядок, у якому всі слова утворено безафіксним способом:

- А) поле, сніг, гай, ліс, обрій;
- Б) суть, річ, біг, відліт, заклик;
- В) оберіг, закид, гниль, пріль, цвіль.

33. Виберіть рядок, у якому всі слова є похідними:

- А) яскравий, сірий, зелений, привітний, сільський;
- Б) рослина, квітка, травичка, килимок, піч;
- В) крик, біг, вигук, зелень, вхід.

34. Безафіксним способом творяться тільки:

- А) іменники;
- Б) прикметники;
- В) прислівники.

35. Префіксально-флексивним способом творяться тільки:

- А) іменники;
- Б) прикметники;

В) прислівники.

36. Префіксально-суфіксально-постфіксальним способом творяться тільки:

А) іменники;

Б) прикметники;

В) дієслова.

37. Перехід власних назв у загальні має назву:

А) ономатизація;

Б) апелятивація;

В) ономотопея.

38. Перехід загальних назв у власні має назву:

А) ономатизація;

Б) омонімізація;

В) ономотопея.

ЗАВДАННЯ
З РОЗГОРНУТОЮ ВІДПОВІДДЮ З ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ
«МОРФЕМОЛОГІЯ І ДЕРИВАТОЛОГІЯ»

1. Наведіть приклади аломорфів до кореневих морфем *рук-*, *друг-*, *аптек-*, *перемог-*.
2. Наведіть 5 прикладів варіантів морфем.
3. Запишіть 5 слів із чистою основою, 5 слів, які мають по дві основи (лексичну та формотворення).
4. Запишіть 10 слів зі зв'язаними коренями.
5. Запишіть 10 слів із вільними коренями.
6. Наведіть 5 слів із перерваною основою.
7. Запишіть 10 слів із різними видами формотворчих афіксів.
8. Запишіть 6 слів з іншомовними афіксами (префіксами та суфіксами).
9. Запишіть 10 слів з афіксоїдами (5 – із префіксоїдами, 5 – із суфіксоїдами).
10. Запишіть 10 слів із нульовим закінченням.
11. Запишіть 10 слів, у яких немає закінчення.
12. Запишіть 6 слів, у яких відбулося явище опрощення.
13. Словотвірний тип – це схема побудови слів певної частини мови, яка має 4 риси. Назвіть їх.
14. Утворити словотвірне гніздо від слова СНІГ, до складу якого входило б не менше 10 складових.
15. Утворити словотвірний ланцюжок для слів ВЕСНА, ЛІС, СТЕП.
16. Наведіть 5 слів, утворених префіксально-суфіксальним способом.
17. Наведіть 5 слів, утворених префіксально-флексивним способом.
18. Наведіть 10 слів, утворених безафіксним способом (5 – віддієслівних, 5 – відприкметникових).
19. Наведіть 5 слів, утворених основоскладанням.
20. Назвіть типи аббревіації з наведенням прикладів.
21. Назвіть 5 слів, утворених способом зрощення.
22. Назвіть 5 слів, утворених семантичним способом.
23. Назвіть 5 слів, утворених флексивним способом.
24. Назвіть 5 слів, утворених префіксально-суфіксально-постфіксальним способом.
25. Наведіть 5 слів, утворених способом словоскладання.
26. Складіть 6 речень, у яких би був продемонстрований перехід слова з однієї частини мови в іншу.
27. Знайдіть твірні слова для слів *зізнатися*, *блакить*, *безвірний*, *чомусь*, *обірванець*, *виноградарський*, *узгір'я*.
28. Назвіть форманти в словах *волосинка*, *суглинок*, *народність*, *родичатися*, *безносий*, *Богдана*, *відліт*.
29. Запишіть 5 речень, використавши в них слова, утворені способом субстантивації.
30. Запишіть 5 слів, утворених способом ономатизації. і 5 слів, утворених способом апелятивації.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ З ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ „МОРФЕМОЛОГІЯ І ДЕРИВАТОЛОГІЯ”

1. Дати відповіді на теоретичне запитання.
2. Пояснити значення термінів.
3. Поділити слова на морфеми. Зробити повний морфемний аналіз виділених курсивом слів.
4. Зробити повний словотвірний аналіз виділених жирним шрифтом слів.

Варіант № 1.

1. Відмінності між морфемним і словотвірним аналізами.
2. Основоскладання. Префікс. Похідна основа. Морфемологія.
3. Привид, безконечності, пригноблений, *знесилівши*, втомлено, виїхали, *добродух*, незвичайний.
4. Все повторялось: і краса, й потворність,
Усе було: асфальти й спориші.
Поезія – це завжди **неповторність**,
Якийсь **безсмертний** дотик до душі (Ліна Костенко).

Варіант № 2.

1. Постфіксальний спосіб словотворення.
2. Перерозклад. Флексія. Твірна основа. Морфемікон.
3. Прилетіли, техніків, *вдалині*, червонястий, вогнище, *страховиська*, узліссі, водночас.
4. В дні, прожиті **печально** і просто,
все було як **незайманий** сніг.
Темнооким чудесним гостем
я чекала тебе з доріг (Ліна Костенко).

Варіант № 3.

1. Історичні зміни в морфемній структурі слова.
2. Префіксальний спосіб словотворення. Основа. Суфікс. Формант.
3. Зорепад, зірвіголова, розбіглися, *розпитавши*, вчора, приходять, *степовичка*, кашне.
4. Коли у тузі вічної **розлуки**
супутник людям голос подає, –
я думаю – у **точності** науки
якесь мистецтво і натхнення є! (Ліна Костенко).

Варіант № 4.

1. Спрощення, його причини і наслідки.
2. Суфіксальний спосіб словотворення. Корінь. Дериватологія. Морф.
3. Працював, сріблястим, *милується*, доцвісти, *опадаючого*, шелест, кудись, зриваючи.
4. **Сосновий** ліс перебирає струни.
Рокоче тиша на глухих басах.
Бринять берези. І блукають луни.
Людьми **забуті** **звечора** в лісах (Ліна Костенко).

Варіант № 5.

1. Морфема і морф – основні поняття морфеміки.
2. Словоскладання. Спосіб словотворення, корінь (вільний), морфема.
3. Вдосвіта, *снігопад*, зірвіголова, таксі, *по-нашому*, звірячий, річниця, розкрила.
4. Як тільки **ніжністю** війне
Південний вітровій,
Ураз торкається мене
забутий образ твій (Микола Упенник).

Варіант № 6.

1. Нульові морфемі.
2. Семантичний спосіб словотворення. Морф. Префікс. Похідна основа.
3. Підводник, *обвал*, місячно, синьоокий, *розбігшися*, посиділи, піднести, солдатський.
4. **Скелясті** гори **вдалині** –
і моря **водобій** –
завжди нагадують мені
південний образ твій (Микола Упенник).

Варіант № 7.

1. Коренева морфема.
2. Інтерфікс. Словотвірна модель. Твірна основа. Конфікс.
3. Полезахисний, Прийдиволя, гул, *безвольний*, чепуритися, перелякати, *беззастережно*, посміхаючись.
4. Кохай мене і **вірно** жди –
любов **сердечну** і велику,
що нас обох єдна **довіку**,
лелій завжди (Микола Упенник).

Варіант № 8.

1. Вільні і зв'язані основи.
2. Словотвір як розділ мовознавства. Універбаційний спосіб словотворення. Корінь. Формант.
3. Розійтися, знаєшся, *мереживним*, волосинки, *безіменної*, пити, журі, степовик.
4. І слів **первоцвіт** незв'язаний
Підніс би мене на крилах,
І весну, яку пізнали б ми,
Я б **вічно** в собі носила (Любов Забашта).

Варіант № 9.

1. Непохідна основа. Ознаки непохідності лексичної основи.
2. Зв'язаний корінь. Інтерфікс. Твірна основа. Конверсія.
3. *Навздогін*, кисломолочний, заспівала, *предивний*, здалека, пригнувшись, новорічне, ставок.
4. Прилетіли коні – ударили в скроні.
Прилетіли в **серпні** – ударили в серце.
Ударили в долю, захмеліли з болю,
Захмеліли з болю – **наіржались** вволю,
Отакі-то сльози на долоні (Микола Вінграновський).

Варіант № 10.

1. Похідна основа. Ознаки похідності лексичної основи.
2. Субстантивація. Флексія. Аббревіація. Морфемний аналіз.
3. *Безмежний*, змігши, завершили, перелісок, *переспіваний*, какаду, розбігтися, кореневий.
4. Печаль моя – ріка без переправи
На тому боці спогади живуть.
Хати **древлянські** трохи **пароплави**,
Що по зелених **пагорбах** пливуть (Ліна Костенко).

Варіант № 11.

1. Класифікація морфем.
2. Префіксально-суфіксальний спосіб словотворення. Формант. Інфікс. Зв'язана основа.
3. Двічі, самотній, прещасливий, *перебігши*, чудесна, обніжок, обрій, *переносила*.
4. Хай **пращадам** згадається легенько, –
пасуться коней **вільні** табуни,
і **вічністю** розпороті легенди
несуть на іклах дикі кабани (Ліна Костенко).

Варіант № 12.

1. Поняття про морфеміку. Завдання морфемології.
2. Суфікс. Похідна основа. Морфемікон. Ад'єктивація.
3. Червонясто, дарунки, незмінний, тріпотіла, гойдаючись, *державний*, таксі, *невесело*.
4. Дорогу жінка **переходить** з повним.
Поклала вишня **ліктик** на тину.
Тебе немає. Але є мій **спомин**.
Я не згадаю, ні, я спом'яну (Ліна Костенко).

Варіант № 13.

1. Основа слова. Класифікація основ.
2. Словоскладання. Корінь. Вільна основа. Словотвір.
3. По-материнськи, *зоравши*, попереду, неприхований, *переляк*, вільнодумство, поморщився, глечик.
4. Це цілий світ, **якийсь** інакший вимір,
який ніколи нас не полиша.
А може, **спомин** – це далекий вирій,
де вже **посмертно** гріється душа (Ліна Костенко).

Варіант № 14.

1. Класифікація афіксів.
2. Зрощення. Інфікс. Формант. Зв'язаний корінь.
3. Схвильовано, *журливий*, *обраниця*, навіки, зорепад, кристалізується, принісши, насип.
4. Мов діди, що сіли при паркані,

Де гудиння, наче полози,
Друзі **нешасливого кохання** –
Саркастично жовті гарбузи...(Олександр Яровий).

Варіант № 15.

1. Ускладнення, його причини.
2. Безафіксний спосіб словотворення. Інтерфікс. Словотвірний аналіз. Непохідна основа.
3. Прочитана, неказанно, *незвичайність*, *обезводнити*, осінній, перенісши, турецький, ударник.
4. Потайні вітражі – **мудреці** під склепінням храмів.
В **позолоті** повік осеніюча втома дерев.
І тумани нічні серед нас, попід нами, над нами.
І **відвертістю** наших долонь починається день (Вікторія Стах).

Варіант № 15.

1. Формотворчі афікси.
2. Відмінність словотвору від морфеміки. Конверсія. Похідна основа. Морф.
3. Занудився, *прекрасного*, *розходитися*, змігши, списаний, пивоварня, бігом (присл.), підгрупа.
4. Летимо в **напівсні** знавіснілої голої ночі
Через плач ліхтарів, через **крик**, через шепіт і зойк.
І пророчі видіння, і очі, і губи пророчі,
Негутешні зітхання під шатрами парасоль (Вікторія Стах).

Варіант № 17.

1. Основоскладання.
2. Префіксоїди. Корінь. Морфемологія. Зрощення.
3. Спускалася, сповняючи, *солодкуватий*, вечірній, *тривожно*, землемір, низина, нахилок.
4. Що з осяянь своїх ми щодня **непомітно** втрачаєм?
Як сахається розум! Втомилась душа від шулік.
Заклинаю тебе, будь **навіки** мені **незвичайним**!
Чорна магія ночі, скажи мені голосом рік. (Ліна Костенко).

Варіант № 18.

1. Афіксоїди.
2. Суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення. Похідна основа. Інфікс. Дериватологія.
3. Обезводнити, прихід, нерано, безтурботний, землеустрій, *зносивши*, відлетіли, *візник*.
4. Дощу і снігу **наковтався** комин,
і тин упав, навіщо городить?
Живе в тій хаті сивий-сивий **спомин**,
улітку він під грушею сидить (Ліна Костенко).

Варіант № 19.

1. Корінь.

2. Акцентуаційний спосіб словотворення. Основоскладання. Морфема. Формант.
3. Проведений, гомоніла, зоряно, водолаз, *підліток*, супутник, *сказавши*, бюро.
4. Їй сняться хмари і **липневі** грози,
чиясь душа, прозора при свічі.
А вікна сплять, засклав мороз їм сльози.
У вирій полетіли **рогачі** (Ліна Костенко).

Варіант № 20.

1. Класифікація способів словотворення.
2. Префікс. Твірне слово. Флексія. Морф.
3. *Безсмертність*, придавити, розлюбивши, стривожено, виповзла, знедолений, непривітне, *пташиний*.
4. Цей ліс живий. У нього добрі добрі очі.
Шумлять вітри у нього в голові.
Старезні пні, кошлаті **поторочі**,
літопис тиші пишуть у траві. (Ліна Костенко).

Варіант № 21.

1. Нульове закінчення.
2. Афіксоїди. Флективний спосіб словотворення. Словотвір. Корінь.
3. Завтра, по-турецьки, найпрекрасніша, болиголова, рити, *несказанно*, *переходили*, плачуть.
4. Стоять озера в пригорщах долин.
Луги цвітуть у **придорожній**, смузі.
І царствений цибатий **чорногуз**
поважно ходить в ранній кукурудзі (Ліна Костенко).

Варіант № 22.

1. Явище інтерфіксації.
2. Конверсія. Морфеміка. Складна основа. Формант.
3. Спускаються, багато, смутних, перерозподіл, проведений, *зореносних*, *безсонний*, шити.
4. Не треба класти руку на плече.
Цей рух **доречний**, може, тільки в танці.
Довіра – звір полоханий, втече.
Він любить тиху **паморозь** дистанцій (Ліна Костенко).

Варіант № 23.

1. Твірна основа.
2. Інфікс. Формант. Корінь. Проста основа.
3. *Вершинонька*, Нетудихата, розсівшись, приходять, *провулок*, роздерти, сходжений, шосейний.
4. Тож **веселімось**, людоньки, на людях.
Хай меле млин свою **одвічну** дерть.
Застряло серце, мов осколок, в грудях.
Нічого, все це вилікує смерть (Ліна Костенко).

Варіант № 24.

1. Класифікація способів словотворення.
2. Відкрита / закрита основа. Інтерфікс. Зрощення. Морфемні шви.
3. Розгорнулися, стародавнього, безвинний, розкотистому, *нещодавно*, *вершники*, сходивши, небокрай.
4. **Краплини** перші вдарили об шибку.
Кардіограма блиснула крива.
Вітри з **розгону** поламали скрипку,
гуде у сосен буйна голова (Ліна Костенко).

Варіант № 25.

1. Словотвірний тип.
2. Конфікс. Аббревіатурний спосіб словотворення. Корінь. Зв'язана основа.
3. *Підводний*, накип, недумано, літописець, розпитавши, зносили, набити, *косар*.
4. Триматись вільно й **незалежно**,
перемовчати: хто кого.
І так беззахисно й **безмежно**
чекати голосу твого! (Ліна Костенко).

Варіант № 26.

1. Закінчення.
2. Префіксально-суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення. Формант. Морфема. Універбація.
3. Давнина, мудрістю, зробив, *непроглядно*, томлячися, напис, *неспокійний*, депо.
4. Слова натягують, як луки,
щоб **вчасно** збити на **льоту**
нерозшифрованої муки
невідворотну німоту (Ліна Костенко).

Варіант № 27.

1. Словотворчі і формотворчі афікси.
2. Суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення. Дериватологія. Корінь. Непохідна основа.
3. Піднялися, підстилка, *замерзання*, вуглевидобуток, вчора, зеленими, кіно, *оксамитовими*.
4. Лягла грози пульсуюча десниця
на золоте **шаленство** голови.
Мені, мабуть, ніколи не **досниться**
сліпучий **спалах** чистої жаги (Ліна Костенко).

Варіант № 28.

1. Опрощення, його причини і наслідки.
2. Префіксальний спосіб словотворення. Твірна основа. Морф. Адвербіалізація.
3. Найсвітліше (присл.), підсніжники, ранньої, збільшуються, *навколо*, *вітерець*, по-батьківському, вкритий.
4. Мені нестерпно, душно, **передгрозно**.
Ліловим чадом туманіє без.

Гудуть ліси, риплять **дубові** кросна,
парчеву зливу **виткавши** з небес (Ліна Костенко).

Варіант № 29.

1. Флексія.
2. Зрошення. Універбація. Морфема. Формант.
3. Водянистий, *приліт*, негадано, сінокіс, *злетівши*, змаліла, переддень, хитнутися.
4. Такий чужий
і раптом – **неминучий**.
Химери хмар задушать горизонт.
Земля вдихне **глибинно** і жагучо
на **вишняках** настояний озон (Ліна Костенко).

Варіант № 30.

1. Суфікс.
2. Конфікс. Семантичний спосіб словотворення. Морфемікон. Конверсія.
3. Незчисленну, накреслила, *розгорнувши*, зроблений, зорепад, переддень, прадід, *підводник*.
4. А він же був, той дикий, той **праперший**,
котрий **жарину** виглядів од хвищ,
на стійбища людинячі приперши
ведмедя із пралютих **сукровищ** (Ліна Костенко).